

СУВЕРЕНОСТ ДРЖАВА ИЗМЕЂУ КРИЗЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА И САВРЕМЕНЕ ПОЛИТИЧКЕ РЕАЛНОСТИ

STATE SOVEREIGNTY BETWEEN THE CRISIS OF INTERNATIONAL LAW AND CONTEMPORARY POLITICAL REALITY

***Abstract:** From Boden's understanding of state government as sovereign, i.e. the highest, independent, continuous and indivisible, law, society and the state with its most important quality - the sovereignty of the state government to date have undergone major changes. The sovereignty of the state government and the independence of the state, per se is increasingly more relative phenomenon, from both, the internal and external aspects. The international community as a whole, international law and the will of the stakeholders in the international relations have a growing impact on the internal life of the state, while the state and its authority in the doctrine is attributed with the special qualities such as efficiency, legality, legitimacy, democracy ect.. The political reality is that the doctrine of sovereignty is increasingly associated with the special - exclusive resources and capabilities of certain countries and not to the quality of government, elements of the state, or the will of the people. However, question of state sovereignty is much more than a basic aggregate resource evaluation and simple deregulation, because without a healthy nation-state and its sovereignty internationally recognized system of coordination, or any rightfully supranational order that each state inter se could create, can not exist.*

***Keywords:** state, sovereignty, integration, international law, foreign policy, contemporarity, legal consciousness, crisis.*

¹ Виши асистент из области Међународног јавног права на Факултету политичких наука, Универзитета у Бањој Луци

Анстракт: *Од Боденовог схватања државне власти као суверене, тј. највише, самосталне, непрекидне и недељиве, право, друштво и држава са својим најбитнијим квалитетом – сувереношћу државне власти, до данас су прошли кроз велике промјене. Сувереност државне власти и независност држава, је све више релативан феномен, како из унутрашњег, тако и са спољашњег аспекта. Међународна заједница у цјелини, међународно право и воља заинтересованих субјеката међународних односа имају све већи утицај на унутрашњи живот државе, док се држави и њеној власти у доктрини приписују посебни квалитети као што су ефективност, легалност, легитимност, демократичност итд. Савремена политичка реалност је таква да се у доктрини све чешће сувереност доводи у везу са посебним – ексклузивним ресурсима и капацитетима одређених држава, а не са квалитетом власти, елементима државе, или пак, вољом народа. Међутим, државна сувереност представља много више од основне агрегатне процјене ресурса и просте дерегулације, јер без здраве државне организације и њеног суверенитета не може постојати, данас међународно прихваћен систем координације, нити било какав супранационални суверенитет, или пак опити правни поредак, који би државе међусобно могле успоставити.*

Кључне ријечи: *држава, сувереност, интеграција, међународно право, спољна политика, савременост, правна свијест, криза*

1. ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА ДРЖАВЕ И СУВЕРЕНИТЕТА

Сматра се да „зачетке теорије о суверености државне власти несумњиво можемо наћи још у Аристотеловом појму аутаркије“.² Међутим, „када је у другој половини XVI столећа обелодањено да је тежиште модерне државе у њеној власти, јавила се потреба за новом правном теоријом. Такву теорију је дао истакнути француски правник тог доба Жан Боден (*Jean Bodin*). Државна власт је суверена, тј. виша према поданицима и невезана законима. Она је самостална, непрекидна и недељива“.³ Према овом схватању, самосталност суверене власти је двострука:

² Појам аутаркије обухватао је особине државне власти - независност и самосталност, које ми изражавамо појмом суверености, како то наводи Г. Вукадиновић у *Теорија државе и права 1*, Нови Сад, 2006, стр. 35.

³ Е. В. Спекторски, *Држава и њен живот*, Београд, 2000. стр. 82, при чему Г. Вукадиновић у цит. дј., стр. 35, наводи да је његово схватање о суверености настало посма-

спољашња и унутрашња. Спољашња самосталност значи да суверена власт није у вазалној зависности од друге државе и да, у складу с тим независно ствара домицијелно позитивно право. Унутрашња самосталност се огледа у независности власти и њених поданика којима она запо-виједа. Непрекидност се састоји у томе што суверена власт остаје иста, мада се њени носиоци мијењају или умиру.⁴ Недјељивост значи да сви државни органи добијају своју надлежност од суверене власти. Управо стога, сматра се да се тек у XVI вијеку јавља цјеловито учење о суверености као посебној и битној карактеристици државне власти. “Разлог за непостојање такве теорије у старом веку немачки теоретичар Г. Јелинек (*Georg Jellinek*), с правом, налази у чињеници да држава није имала никакву супарничку силу против које би се тај појам могао изградити.”⁵ Наиме, унутар феудалног друштва долази до наглог развоја грађанских друштвених односа који су захтевали шире и слободније просторне оквири, а то је у том периоду било могуће само компромисом - стварањем апсолутне монархије са монархом као сувереном. Боден, својим учењем о суверености, које је настало из посматрања тадашње праксе, представља реалног идеолога и градитеља француске апсолутне монархије. „С обзиром на схватање да је сувереност недељива, апсолутна и правно неограничена, он је сматрао да је најбољи облик владавине монархија“.⁶

трањем и уопштавањем стварне праксе француске државе. При овоме, Д. Врбан, *Држава и право*, Загреб, 2003. стр. 30., истиче да „није случајно да се идеја суверенитета појавила управо у 16. ст. те да је потекла од француских писаца. Наиме, изнимне су повијесне прилике у тој и у другим еуропским земљама придонијеле да је мисао о врховној и неограниченој државној власти сазрела у то доба и била поступно све више прихваћена. Иако тај концепт није био познат у антици и раному средњевјековљу, а није био ни у складу са замисли заједнице кршћанских народа, он се сасвим погодно уклопио у нове међународне околности. Радило се о стварању националних држава које су биле не више заједнице вјерника или особа везаних персоналном лојалношћу према суверену, него териториј на којему сви становници потпадају под једну власт. Суверенитет се последице надовезује и на апсолутизам, који брани Хобс. Управо је такво схваћање суверенитета изазвало и највише отпора. Зато је прихваћање идеје суверене власти, захтијевало и становиту концепцију легитимитета.“

⁴ У старој француској монархији та је непрекидност изражавана формулом: „*le roi est mort, vive le roi*“, краљ је умро, живео краљ“, како то наводи Е. В. Спекторски у цит. дј., стр. 82

⁵ „Тек на крају средњег века државна власт јача и осамостаљује се у односу на цркву, крупну феудалну властелу, Свето римско царство на западу и градске корпорације. Овим разлозима треба додати и специфичности тренутка у коме се јавила Боденова теорија о суверености.“Цит. према, Г. Вукадиновић, *Теорија државе и права 1*, Нови Сад, 2006. стр.35-36.

⁶ Г. Вукадиновић, цит. дј., стр.35-36.

У XVIII вијеку “республиканац Русо је прихватио теорију монархисте Бодена, само с том разликом што је уместо краљевске суверености прогласио народну сувереност.”⁷ Као и највећи број представника тзв. класичне теорије суверености, Жан Жак Русо (*Jean - Jacques Rousseau*) сувереност схвата као највишу власт у организованом политичком тијелу. Као један од најзначајнијих представника теорије друштвеног уговора, Русо, „овакву највишу власт не даје владару или неком другом посебном телу, већ политичком телу, друштву у целини“⁸. Народ као цјелина је суверен, народ друштвеним уговором добија „неограничену власт над свим његовим члановима; то је та иста власт која, руковођена општом вољом, носи назив сувереност“.⁹ Она, дакле, није ништа друго до „вршење опште воље“.¹⁰ Сматра се да се „у Русоовој теорији народ као носилац суверенитета не јавља апстрактно као неки метафизички субјект.“¹¹ Суверен је, за Русоа, скуп појединаца, организованих у колектив који се руководи општом вољом. Стога, „појединац спонтано препознаје колективни интерес грађана који постоји упоредо са егоистичним интересима сваког појединца“¹² и својом вољом прихвата обавезу да поштује исти. Такође, грађани се увек налазе истовремено у два различита положаја, имају другачија својства зависно од становишта са којег се посматрају. Са становишта појединаца, грађани се јављају као поданици потчињени сувереној власти; а са становишта целине, сваки појединац се јавља као суверен .“¹³ Као што се може видјети, Русо потпуно и досљедно стоји на концепцији недјелјиве народне суверености, тј. друштвеног уговора, на основу којег је грађанско друштво неприкосновени носилац тзв. грађанског суверенитета. Иако се сматра да је ова концепција постојала и прије Русоа, „Русоово схватање се од свих досадашњих разликује по томе што је он сматрао да народ није само носилац суверенитета и његов извор, него је неопходно да сам народ у потпуности врши суверену власт. Није, дакле, могуће никаквим актом пренети вршење суверене власти на владара или неке посебне народне представнике“.¹⁴

Такође, у одређеном броју дјела истиче се да се „сматра да је Хобс (*Thomas Hobbes*) дао најпотпунију теорију о државном суверенитету. Наиме, он је основу за постојање суверености налазио у иманентној људ-

⁷ Е. В. Спекторски цит. дј., стр. 83.

⁸ Исто, стр. 36.

⁹ Ж. Ж. Русо, *Друштвени уговор*, Београд, 1949, стр.28.

¹⁰ Исто, стр.24.

¹¹ Шире в. исто

¹² Н. Кеџмановић, *Политика, држава и моћ*, Београд, 2010. стр. 123.

¹³ Г. Вукадиновић, цит. дј., стр.37.

¹⁴ Исто, стр.38

ској природи, у непомирљивим психолошким законима који су резултат историјских појава и чињенице да је човјек човјеку вук – *Homo homini lupus est* и да се без организоване апсолутне власти државе друштво претвара у рат свих против свију¹⁵. Тако, успостављање државе, као и очување државно-правног поретка представља друштвену неопходност и, слиједом тога, апсолутна власт суверене државе, према њему мора бити загарантована. Хобсова теорија друштвеног уговора истиче неопходност успостављања апсолутне власти, „јавног мача који пресеца све спорове и води општем смиривању.“¹⁶ С друге стране, учење енглеског филозофа Џ. Лока (*John Locke*) које представља основу идеја либерализма и конституционализма у праву, политици и економији супротно је Хобсовој философији. У дјелу „Две расправе о влади“ – *Two Treatises of Government*, Лок природно стање – *state of nature* не дефинише као ратно стање, прије свега зато што људска природа није егоистичка него је рационална. Према томе, у природном стању влада природни закон – *law of nature* који је истовјетан разуму. У природном стању влада потпуна слобода и савршена једнакост и по природном закону свако је свој властити судија и извршилац.¹⁷ Тако је граница политичке власти, на првом мјесту постављена природним законом, затим односима повјерења и утврђеном сагласношћу оних над којима се влада. Стога је потребна ограничена власт државе која не тиранише своје поданике – чланове друштва.¹⁸ На тај начин долази и до реализације концепта релативне и подјељене власти, уз Локово фундаментално право својине – *fundamental law of property* које прокламује привредну слободу и приватно власништво, при чему су грађани, приватни власници, заправо носиоци суверенитета.

Надаље, за питање суверенитета значајно је и учење И. Канта (*Immanuel Kant*), који је под утицајем просвјетитељства и Русоових идеја, природно стање дефинисао као стање насиља, пуке самовоље и неправности у коме нема компетентног судије, да у случају спора, изрекне правомоћну пресуду.¹⁹ Према томе из таквог стања неправности се мора

¹⁵ М. Бартош, *Међународно јавно право*, Београд, 1954, стр. 270-271.

¹⁶ Т. Хобс, *Левџатан*, Београд, 1961. стр. 111. и 151.

¹⁷ J. Locke, *Two Treatises of Government*, II, p. 19.

¹⁸ „Законодавна власт је, по Локу, основна и највиша. Пошто је природни закон основна норма за све људе, он је то и за законодавну власт. Тиме је Лок природно право, као рационално право, поставио изнад државе.“ Надаље, „од законодавне власти Лок разликује и одваја извршну власт у држави... која осигурава поштовање закона изнутра. Лок замишља још једну власт коју назива природном или федеративном.“ Шире в. Љ. Тадић, *Филозофија права*, Београд, 1996. стр. 75.

¹⁹ Исто, стр. 102.

изаћи, како би се ступило у грађанско стање, тј. „стање појединаца у међусобном односу.“²⁰ Појам државе у Кантовој филозофији схваћен је као илузорна општост у којој се слој приватних власника осамостаљује у односу на све остале као владајућа класа. У том смислу, држава грађанског друштва је изграђена од појединаца који су власници и образовани и на тај начин своји властити господари. Акцент суверености је постављен на грађанско друштво, гдје само појединци који су на тај начин еманциповани имају својство грађанина и само, као такви могу бити носиоци грађанског суверенитета. „Кант је, такође, у општим појмовима скицирао механизам који ће покренути човечанство ка вишем нивоу рационалности који ће репрезентовати либералне институције.“²¹ На другој страни, Хегел (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel*), у својој филозофији права даје заокружену теорију апсолутног државног суверенитета, негирајући грађански суверенитет и супротстављајући му једино државну сувереност. Нема сумње да је Хегелова филозофија у свом политичком облику била и антилиберална и антидемократска. Хегел је оправдао државу као државу, чак је „узигао на пиједестал божанске моћи(премда, вероватно, само у пантеистичком смислу). Њему је сметао либерализам који државу узима само као пуко средство за циљеве грађанског друштва и његовог егоистичног принципа.²² У том смислу, Хегел је, супротно Русоу, сматрао да „природа државе не почива у уговорном односу, било да се држава схвата као уговор свих са свима, било као уговор тих свију са владоцем и владом.“²³ Држава, према њему, као највиши ауторитет представља заштитника приватне својине, међутим, за остварење виших циљева држава може захтјевати жртвовање како имовине, тако и живота.

Као што можемо и примјетити, теорије о суверенитету, још од Бодена, па до данас осцилирале су између апсолутног суверенитета власти, тј. државе, народног суверенитета и грађанског друштва, демократских вриједности и слобода, до неприкосновености приватног власништва, конституционализма, либералне демократије, те правне државе – упоредо са доктрином развијали су се *inter se* држава, право и друштво, уопште у процесима који су међусобно били условљени. Тако, поједностављено речено, дуги низ година, радило се о односу *либералне правне државе* која се противи *апсолутистичкој полицијској држави*, гдје се питање суверенитета потпуно актуализује.²⁴ У том сукобу, либерално

²⁰ Шире в. И. Кант, *Метафизика чудоређа*, Сарајево, 1967. стр. 118.

²¹ Ф. Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, Подгорица, 2002. стр. 82.

²² Шире в. исто, стр. 115.

²³ Г. В. Ф. Хегел, *Основне црте филозофије права*, Сарајево, 1964. стр. 82.

²⁴ „Основне принципе либералне државе формулисали су Лок (*Locke*) у Енглеској,

грађанство је увијек показивало изразити таленат при поистовјећивању својих класних интереса са општим интересима и идентификовању своје (врсте) државе, напросто са државом. С тим у вези, Ф. Нојман (*Franz Neumann*) истиче како је либерално грађанство „само своју државу називало правном државом, свим другим државама које не одговарају његовим захтјевима одрицало је правни карактер, а све друге државе је сматрало неправним државама, деспотијама.“²⁵ И овдје се може примјетити константна дилема, у вези легитимације основног носиоца суверенитета (појединац-друштво-држава) и правне регулисаности власти и постојања поретка (правна држава), али и питање суверенитета у међународном смислу (између држава).

У том смислу, истиче се да нпр., по једнима, сувереност представља конкретну чињеницу која извире из међусобних односа појединих држава, док, по мишљењу других, основ државног суверенитета лежи у темељу формирања и постојања државе, а не у међународном праву. Међутим, *природно рационално право* се с разлогом прво јавило у теорији међународног права, с тим у вези и стоје тезе о суверености држава *inter se*, тј. идеје о тзв. вањском суверенитету. Како то примјећује Љ. Тадић, „проблеми рата и мира, окупација и репресалија, проблеми пловидбе и слободе мора у свеопштој експанзији и борби за моћ и превласт посебних (националних) држава поставили су у средиште пажње управо могућност самоспоразумијевања које прекорачује државне границе и националне разлике.“²⁶ За сувереност се најчешће каже да је то битно својство државне власти које значи да је државна власт врховна власт. Да је држава суверена – то значи да је државни поредак поредак изнад кога нема вишег поретка, а једини поредак који би се могао признати као виши од државноправног поретка јесте међународноправни поредак. Стога се питање да ли је држава суверена или пак није, поклапа са питањем да ли је међународно право поредак виши од државног, или пак није.²⁷ Слиједом наведеног, неопходно је, у вези државног суверенитета, споменути стајалиште Х. Келзена (*Hans Kelsen*), јер он сувереност схвата на изразито специфичан начин. „У својим схватањима о суверености Келзен полази од става да поставка да је држава суверена представља посљедицу плуралистичке теорије која одбија да схвати међународно

Монтескје (*Montesquieu*) у Француској и Кант (*Kant*) у Немачкој. Најважнији међу тим принципима је свакако принцип поделе власти између законодавне, управне и судске власти.“ Шире в. Љ. Тадић, цит. дј., стр. 237.

²⁵ F. Neumann, *Rechtsstaat, Gewaltenteilung und Sozialismus*, Frankfurt, 1978. p. 125.

²⁶ Шире в. Љ. Тадић, цит. дј. стр. 66.

²⁷ Шире в. С. Савић, *Основе права*, Бања Лука, 2005. стр. 35.

право као правни поредак изнад држава и њихових правних поредака.²⁸ У својој теоријској анализи Келзен, стављајући на прво мјесто нормативни поредак, те дајући примат међународном праву над државним наглашава да „стварна моћ приморавања других на извесно понашање није довољна да се конституише власт... Појединац који је власт или који има власт мора да је добио право издавања обавезних заповијести... Такво право, или моћ појединцу може додјелити само нормативни поредак. Стога је власт, у првом реду карактеристика нормативног поретка. Само нормативни поредак може бити суверен.“²⁹ Заправо, према њему, нормативни поредак је основа врховне власти и у том смислу је носилац суверености.

Дакле, већина писаца сувереном влашћу дефинише ону државну власт која је „врховна изнутра, а независна према ван“.³⁰ Слиједом наведеног, нагласак се ставља на дуалитет, гдје се сувереност дефинише двоструко, у унутрашњем и у вањском смислу, „тј. с обзиром на саму политичку заједницу и с обзиром на друге државе“.³¹ Тако је и Х. Хеллер (*Hermann Heller*) замислио модерну, суверену националну државу као „споља и изнутра аутономну јединицу власти која одржава своју ефикасност сопственим снагама, и чија су територија и особље јасно ограничени.“³² Према њему држава је „суверена јединица одлучивања и дјеловања која је за то овлашћена од стране субјеката којима влада.“³³ С друге стране, неолиберална политичка анализа, свакако се супротставља оваквим обновљеним предлозима за увођење јаког и рационалистичког етатизма. Уз помоћ теорија плурализма које су дуго доминирале међу англо-саксонским ауторима држава је разматрана као укупан збир рефлекса и резултанти одређених социјеталних центара акције.³⁴

Сматра се да је сувереност, прије свега, правни појам, што „упућује на то да не постоје правна ограничења за (вршење) власти. Међутим, с обзиром на начело учинковитости које је важно у међународном праву,

²⁸ С. Савић, цит. дј. стр. 35.

²⁹ Х. Келзен, *Општа теорија права и државе*, Београд, 1951. стр. 448.

³⁰ Д. Врбан, цит. дј., стр. 29. при чему је интересантно изнијети став арбитра Макса Хубера који је изнесен у арбитражној пресуди из 1928. године у парници Оток Палмас (Низоземска/САД) који помиње В. Ђ. Деган у *Међународно право*, Ријека, 2000. стр. 557, гдје се каже: “Сувереност у односима између држава значи неовисност. Неовисност у односу на неки дио глобуса јесте право вршења на томе простору функција државе уз искључење било које друге државе.”

³¹ Д. Врбан, цит. дј., стр. 29.

³² Шире в. Н. Хеллер, *Staatslehre 6.*, Tubingen, 1983. p. 142.

³³ Н. Хеллер, цит. дј. p. 278.

³⁴ Шире в. К. Офе *Модерност и држава*, Београд, 1999. стр. 96.

захтијева се да вршење власти буде стварно, тј. да нека држава има контролу над својим границама и да може, по потреби, примијенити силу за одржавање свога правног поретка³⁵. Многи аутори истичу да „питање суверенитета треба сагледати, не само с ужега државноправнога гледишта него и са гледишта политичке збиље и стварних друштвених односа“. Управо због овога „критичари тога појма наглашавају релативност суверенитета државе гледе унутрашњих односа између јавне власти и цивилнога друштва те с гледишта сувременога развоја међународних односа“³⁶. Тако се често истиче да данас државну власт не можемо посматрати као неограничену, нити у правном нити у фактичком смислу. Овакво схватање је исправно управо због тога што се „демократско обликовање политичких заједница супротставља идеји суверене и свемоћне власти“³⁷. Модерна друштва осуђена су да се ослањају искључиво на вољу народа. Универзално, слободно и једнако право гласа одраслих предодређује постојање грађанског суверенитета, ограничавајући, тако свемоћ власти. Воља народа је покретач државе либералне демократије, „онако како проистиче из једнаких и слободних права партиципације када се ради о основи њиховог сопственог оправдања, односно као на коначан агенс и подстицај за доношење колективно обавезујућих одлука.“³⁸ На тај начин, тзв. демократски суверенитет, данас формира државну политику и дефинише карактер норми државно-правног поретка. Нећемо погријешити и ако, у овом случају, кажемо да је у питању извођење (дериwација) суверенитета од народа, тј. грађанства до власти, односно државних институција. Тако, апсорпција народне – демократске иницијативе у политичкој вољи (власти), кроз парламент даје за резултат ступање на снагу и важење општих правних норми, које бивају на законит начин инкорпориране у позитивно право државе.³⁹ У оваквој корелацији (народ-политика-власт-норма), гдје је сувереност један апстрактан квалитет, истовремено се обезбјеђује како легалитет, тако и легитимитет и правних прописа, али и власти која их доноси. Ипак, данас у државама XXI вијека постоји и супротан процес гдје се у доношењу одлука заобилази не само народ, већ и парламент као државна институција, о чему ће касније бити више ријечи.

³⁵ Исто, стр.30.

³⁶ Д. Врбан, цит. дј., стр.32, при чему аутор наводи V.J. Maritain, *Џовјек и држава*, Zagreb, 1992, стр.41-61.

³⁷ Исто

³⁸ К. Офе, цит. дј. стр. 134.

³⁹ Шире в. С. Савић, *Важење и ефикасност права, позитивитет права и ступање на снагу правних аката*, Правна ријеч, 35/13, Бања Лука, стр 31. до 46.

С друге стране, ако сувереност посматрамо са вањског аспекта, држава се непосредно релативизује, у складу са супрематичном међународног права и његових обавезујућих норми – *ius cogens*. Према овоме, иако не постоји међународни институционални суверен, тј. највиша глобална власт, универзални нормативно-правни поредак је носилац суверености, самим тим што обавезује државе као субјекте међународног права. Како је то нагласио и Х. Келзен, општи нормативни поредак је основа свих (правних) овлашћења и он обавезује све, а власт је, према томе, само производ нормативног поретка.⁴⁰ Поједностављено, то значи да државе, заправо представљају карактеристику међународно-правног поретка из ког и деривирају своје право на (једнаку) сувереност и независност. Такође, морамо запазити да „све већа међуовисност држава у најразличитијим облицима, почевши од трговачких и финансијских односа па до успоставе механизма колективне сигурности (војни савези), дјелује у смјеру релативизирања вањске суверености. У исто вријеме и идеја о међународној заједници, која се у почетку схваћа као узајамност западних земаља, односно западнога културног круга или земаља слободне привреде, мијења начертане о неовисности држава.“⁴¹

Данас смо свједоци поступног процеса десуверенизације државне власти (како грађанске тако и тоталитарне суверености) и то на првом мјесту у тржишном смислу, гдје долази до „сучељавања приватних интереса, који су постали јавно релевантни, тј. посредовани државом и односима међу државама.“⁴² Ти приватни интереси у атмосфери тзв. слободне конкуренције већ превазилазе капацитете немалог броја држава, а тиме и потребу за координацију, или пак посредовање. Стога се идеје транснационалог концепта све више актуелизују, што одговара глобалном тржишту и мултинационалним корпорацијама, које у држави проналазе само баријере за остварење својих интереса и слободу промета (кретања) капитала. Међутим, савремене тенденције нису тако просте и једнозначне, јер држава у XXI вијеку, свакако захтјева разматрање питања суверености у много сложенијем и не само теоријском облику о чему ће бити ријечи у сљедећем поглављу.

2. КРИЗА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА И САВРЕМЕНА ПОЛИТИЧКА РЕАЛНОСТ

Поред три елемента државе, те поимања њих као основних, у литератури се, већ дуги низ година покушава, у складу са духом времена,

⁴⁰ Исто,

⁴¹ Исто, стр.35.

⁴² Исто, стр 245.

дефинисати квалитативна димензија државне структуре. На тај начин се, још од периода ренесансе, наводе и неки додатни елементи. Тако, Ж. Боден (*Jean Bodin*) у дјелу *Шест књига о републици* из 1576. године уводи појам „суверенитета као власти која је изнад права и припада суверену - владару, који представља извор права, те прокламује начело једнакости суверена без обзира на моћ државе чији је суверен.“⁴³ Опште је познато да се у контексту овог дјела, најчешће спомиње суверенитет, односно апсолутна независност као пресудни доказ државности, како унутрашње, тако и вањске.⁴⁴ Аналогија са савременим поретком у међународноправном смислу, видљива је у димензији независности држава, која је прихваћена као један од атрибута суверенитета, и то у погледу његовог дејства према спољним субјектима.⁴⁵ Без суверене државе не би било ни међународног права. Међутим, данас би држава без међународноправног поретка лако могла нестати, при чему не постоје гаранције да се то, *pro futuro*, неће и догодити. Иако су многе државе своје прерогативе интегрисале у интеграциону димензију међународне заједнице, оне се нису одрекле свога суверенитета, који, још увијек, и у смислу међународног права, можемо одредити као атрибуцију савремене државности.

На основу наведеног, може се закључити да „проблем суверенитета, још из доба апсолутистичких држава, када су га буржоаска схватања, већ у крилу феудалног државног уређења, формирала као начело, преко револуционарних схватања Русоовог *Друштвеног уговора*, *Декларације права човјека и грађанина* и пројекта *Декларације међународног права, велике Француске револуције*, многобројних гледишта писаца XIX и XX вијека, међународних аката тога доба, остаје до данас једно од основних питања међународног права“.⁴⁶ Такође, тако савремена, а рођена, још у периоду XVIII и XIX вијека, Кантова („О трајном миру“ – *Zum ewigen Frieden*) идеја о интегрисању европских држава, на први поглед се налази у изразитом раскораку између суверености држава и поретка који је Џ. Бентам (*Jeremy Bentham*), давне 1879. године дефинисао као *међународно јавно право*. Међутим, ријеч је о супротном односу – изразите складности. Интеграција, тј. придруживање, штавише, налази се у корелацији са интернационализмом, односно међународношћу. Прав-

⁴³ J. Bodin, *Le six livres de la republique*, Paris, 1576. I p. 8.

⁴⁴ С тим што су се суверени тога времена, у складу са теоријом апсолутног суверенитета, готово сви (они довољно моћни) проглашавали господарима свијета, тако да је државност према вани, у највећем броју случајева доказивана директним сукобљавањем.

⁴⁵ Шире в. Р. Етински, *Међународно јавно право*, Нови Сад, 2010, стр. 115.

⁴⁶ О. Мандић и С. Сокол, *Држава*, Загреб, 1977, стр.107

ни поредак који је успостављен на међународном плану и јесте, између осталог интегративног карактера, заснован на једнакости, равноправности, добровољности, поступања у доброј вјери-*bone fides*, итд. Заправо, савремена интеграција држава *inter se*, према нашем мишљењу једино је и могућа на основу примјене и даље изградње правила међународног права, у складу са универзалним вриједностима, али и партикуларним гаранцијама. С тим у вези, Ђ. Тасић⁴⁷ наглашава да је „међународна заједница, по својим конститутивним елементима, предодређена да постане универзална и да омогући настанак солидарности народа, али је и обележена врло озбиљним недостацима.“⁴⁸ Ти недостаци, с обзиром на интензитет савременог међународног живота и свеобухватности промјена међународне правне свијести, у првим деценијама XXI вијека су јако изражени. Они представљају све већи проблем једном новом, савременом и ширем друштву, које данас не познаје потпуну правну сигурност. „Међународна свест и институције нису ишле у корак са развојем економске размене, јавне или приватне, са новим условима међународног живота, интересима народа.“⁴⁹ Надаље, стварност је постала сложенија са кризом државно-правног поретка и хладноратовском злоупотребом права у политичке сврхе⁵⁰, те пост-хладноратовским дисбалансом претходне злоупотребе, јер је преостала (само) једна осовина моћи у облику САД која је злоупотребу међународног права максимализовала. Такође, развојем дискурса као што су антиетатизам, глобализам и глобализација,

⁴⁷ Мисао, идеја и вриједности дјела Ђ. Тасића у XXI вијеку су изразито актуелне и, за међународно право, можда и значајније од већине савремених радова које можемо пронаћи у актуелном дискурсу међу српским ауторима. Иако је живио и писао, давно, између два свјетска рата и како то наглашава М. Милојевић „деловао у време јако израженог партикуларизма, Тасић је свет посматрао као недељиву целину упркос свим различитостима...“, при чему су „Тасићеве идеје о организовању Европе данас посебно актуелне...“ док „...Тасићево залагање за интернационализам као израз јединства и солидарности народа и држава вреди данас више него икад раније...“. Шире в. М. Милојевић, *Интернационализам и пацифизам Ђорђа Тасића*, Београд, 2002., стр. 22. и 23.

⁴⁸ Шире в. Ђ. Тасић, *Међународна правна свест*, Београд, 2002. стр. 31.

⁴⁹ Ђ. Тасић, цит. дј., стр. 31.

⁵⁰ Још од настанка војних савеза средином XX вијека и блоковске подјеле и једна и друга страна – НАТО пакт и Варшавски савез – предвођена нуклеарним силама започела је праксу релативизације Повеље ОУН и оружаном је дјеловала на територијама других држава. Употреба војне силе и кршење међународног права готово да је била еквивалентна пракса између САД и СССР. Примјери кроз које можемо сагледати овај међународноправни парадокс су рат у Кореји, од 1950. до 1953. године, Војно ангажовање (агресија) САД у Вијетнаму од 1955. до 1975. године, Иранско-Ирачки рат 1980. године, интервенције Сједињених држава у Латинској Америци, Совјетско дјеловање у Мађарској, Чехословачкој и Пољској, инвазија СССР-а на Афганистан 1979. године итд.

постпозитивизам, те транснационализам међународност и међународно-нравни систем координације у англо-саксонској савременој доктрини је међу великим бројем аутора проглашен превазиђеним. У таквој атмосфери сувереност држава је препозната као баласт *Новом свјетском поретку*, а национална држава и уопште држава модерног доба као архаичан феномен који је неопходно превазићи потпуном (де)либерализацијом.

Однос међународног права и суверене државе, заправо не представља проблем, иако се данас у међународној политичкој пракси то често покушава тако представити. Није ријеч, како бисмо могли закључити, о сукобу унутрашњег и међународног права, нити је ријеч о питању међузависности држава која је успостављена међународним уговорима у систему Организације Уједињених Нација. Ријеч је о сукобу који је стално присутан у историји између заједница, цивилизација, ентитета, организација људи, те држава и има холистички карактер.⁵¹ У XXI вијеку он се манифестује у виду сталне борбе за хегемонију, економске доминације, остварења додатне финансијске добити, тоталитету корпоративног управљања, војне надмоћи, поједностављено, ради се о јачању моћи државе на уштрб других држава, и то подривањем њиховог суверенитета. Међународно право, штавише, регулишући односе између држава, својим правилима све поступке с циљем потчињавања једне државе другој *de iure* забрањује. На тај начин је и (извршен покушај) уведена правна сигурност у међународним односима Повељом ОУН 1945. године. Ипак, реалност међународног живота се промијенила и због тога се у пост-хладноратовском периоду међународноправне норме и вриједности које оне штите све више доводе у питање. Нажалост, не ради се о унапријеђењу, обавезивању на поштовање, механизмима примјене, или пак, активној кодификацији међународног права, већ је процес супротног смјера. Право се потчињава неконтролисаном политичкој вољи лимитираној само финансијским и технолошким капацитетима. Из тог разлога, Повеља ОУН данас представља сметњу, али истовремено и основу за остварење спољне политике већине земаља западне хемисфере на челу са Сједињеним Америчким Државама. Тамо гдје је то одгова-

⁵¹ “Шире в. Д. М. Митровић, Држава, право, правда, правници, Београд, 2009. стр. 34. при чему, аутор дефинише појам холизма: „Холистичка идеја је неупоредиво старија од свог номинално модерног порекла и интерпретације. У ствари, она је стара колико и људска мисао, јер су људи свет одувек сматрали целином, коју су са мање или више успеха објашњавали на најразличитије начине.“ Горе наведени сукоб има холистички карактер јер његово поријекло можемо пронаћи у људском духу који, заправо представља цјелину, тј. „одлику апсолутног света, а не само природе.“ Шире в. у цит. дј. стр 35. G. Simmel, *Zur Philosophie der Kunst*, Postdam, 1922. p. 46.

рало циљевима *Новог свјетског поретка* у оркестрацији НАТО савеза, међународна правила су од стране политичког запада (чланица НАТО-а) била круто тумачена и поштована, као што је то, нпр. био случај са инвазијом Ирака на Кувајт у августу 1990. године, као протуправним актом по којем, је Савјет безбједности ОУН реаговао невјероватном хитрошћу, док, с друге стране распад СФР Југославије⁵² и питање територијалног интегритета и чланства те државе у ОУН је до те мјере било релативизовано да легитимни представници, те, тада још увијек међународно признате државе, у мировним преговорима деведесетих година нису могли добити ни адекватну дипломатску етикецију.⁵³ У складу са наведеним морамо констатовати да је крајем XX вијека дошло до значајних промјена у примјени међународног права. Како то наглашава Томас Вајс (*Thomas G. Weiss*) „две значајне норме међународног права су нестале. Међународно утврђене границе нису више светиња, нити је сецесија незамислива, као што је досад била.“⁵⁴

Инструментализација међународноправних правила и утилитаризација ОУН кроз политику двојаких аршина и недоследног тумачења норми од стране САД и савезника још је више узела замаха у првим деценијама XXI вијека. Како то истиче О. Рачић, „након што су неколико деценија коегзистирали, не мешајући се у послове оне друге, УН и НАТО, једина респектабилна организација за колективну самоодбрану, почели су након пада Зида да сарађују. Савет безбедности је с времена на време, давао овлашћење НАТО-у да употреби силу којом располаже ради подршке очувању међународног мира и безбедности... вођен тренутно најснажнојом државом света, почео је да показује зубе. И то не само у међународним, него и у унутрашњим кризама.“⁵⁵ Такође, Атлант-

⁵² Такође, сецесија која је по међународном праву протуправан акт, призната је, у случају СФР Југославије као правни основ за стицање државности одцјепљених држава Словеније и Хрватске, које су по кратком поступку признате од стране немалог броја држава западне хемисфере.

⁵³ На првом засједању о Југославији у Хагу 1991. године у организацији Европске заједнице министар спољних послова Словеније, Дмитриј Рупел нагласио је: „Сведоци смо краја Југославије, она је мртва и о томе нема више шта дискутирати.“ Захтевао је енергично да се одмах удаље представници СФР Југославије, окренувши се делегацији, поставио је питање: „Ко су они, кога они представљају?“ Такође, на пленарном засједању, министар спољних послова СФР Југославије, Будимир Лончар, тотално игнорисан од стране свих представника, увријеђено је поставио питање: „Не знам у име кога ја говорим.“ Шире в. С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, Ветерник, 1997. стр. 269.

⁵⁴ Шире в. Thomas G. Weiss, *The UN and Civil War at the Down of the Twenty First Century – The UN and Civil War*, London, 1995. p. 196.

⁵⁵ Шире в. О. Рачић, *Уједињене нације између моћи и права*, Београд, 2010. стр. 181.

ски пакт, на тај начин може преко својих држава одлучујуће утицати на ставове Савјета безбједности, или пак, парализовати она његова дејства с којима интереси НАТО-а не би били сагласни. Примјер за то су биле поједине одлуке о војним инвазијама пакта на самом крају XX и почетку XXI вијека. Дакле, и у Организацији Уједињених Нација и НАТО савезу извршене су значајне промјене и то без формалних измјена и допуна оснивачких уговора на којима почивају. Национални парламенти и воља народа су заобиђени.⁵⁶ Као што смо већ рекли, међународно право штити државу и њен суверенитет и својим правилима забрањује готово све поступке који су предузети од стране политичког запада крајем XX и почетком XXI вијека. Међутим, међународноправни систем и Организација Уједињених Нација у пост-хладноратовском периоду ушли су у једну ризичну и нестабилну фазу, којој тешко да би могле бити пронађене везе са ОУН из 1945. године. Суштински, савремена ОУН не може бити посматрна истовјетно као међународна организација која је формирана у Сан Франциску, ријеч је о, како то наглашава Р. Хигинс (*Rosalyn Higgins*) „новим Уједињеним нацијама“.⁵⁷ Умјесто да је почетком деведесетих година XX вијека дошло до „враћања изворним принципима и прилагођавања Организације *lege artis* измењеним условима живота, дошло је до покушаја да се Савет безбедности издигне изнад целокупне структуре УН и постави као нека врста светске владе, која ствара и намеће своје аутономне норме без икакве контроле, сем сопствене.“⁵⁸ Савјет безбједности од стране Сједињених Америчких Држава схваћен је као изразито јак међународни орган преко којег је могућа легитимација и реализација циљева садржаних у њиховој спољној политици. С друге стране, ОУН је постављена у незавидан и условљен положај у односу на једини респектабилан и способан војни савез – НАТО пакт.⁵⁹ У раду ОУН правна логика замјењена је политичким аргументима и флоскулама, пријетњама, уцјенама, али и насиљем, у којем Савјет безбједно-

⁵⁶ Шире в. исто, стр. 182.

⁵⁷ R. Higgins, *The New United Nations and Former Yugoslavia*, International Affairs, vol. 69., no. 3, 1993. p. 469.

⁵⁸ С. Аврамов, цит. дј. стр. 302. и 303.

⁵⁹ Организација Уједињених Нација је развојем операција за очување, наметање и успостављање мира изашла изван одредаба садржаних у Повељи, исту ствар је учинио и НАТО. Атлантски пакт је своју надлежност и унутрашњу организованост за дјеловање у међународним односима значајно проширио да је постепено дошло до промјене природе Пакта, али и суштине његове мисије. Двоструки положај истих утицајних држава – чланица у једној и у другој организацији омогућио је, на посредан начин преношење усвојене политике НАТО савеза у органе ОУН, на првом мјесту у Савјет безбједности. Шире в. О. Рачић, цит. дј., стр. 175.-190.

сти треба да заузима централну улогу. На тај начин је дјеловањем САД уведен у међународни живот *стандард двојакних аршина*. Тако је нпр. Успркос америчкој инвазији на Ирак, председник Џ. Буш (*George W. Bush*) тврдио да напад Руске Федерације на Грузију 2008. године представља акт који се не може толерисати. Једна оваква агресија на суверену државу у XXI вијеку, према њему је (била) неприхватљива, иако су оружане снаге НАТО алијансе, у том тренутку већ биле стациониране у Ираку.⁶⁰ Свакако, напад на Грузију је, без сумње био протуправни акт – чин агресије против суверене и међународно признате државе, међутим, САД и НАТО савез који су у том тренутку Ирак, Афганистан, тзв. Републику Косово – дио Србије држале под *демократском окупацијом* нису имале и немају ни данас никакав нити правни, нити морални основ да наглашавају да је агресија на суверену државу у XXI вијеку протуправна и неприхватљива. Без етике и правне свијести, је како у политичкој пракси, тако и у начину размишљања државних званичника политичког запада обесмишљен међународноправни поредак створен од стране суверених, независних и, надасве *praestati iure* равноправних држава. „Као и многи други, и С. Халовеј (*Steven Holloway*) констатује несразмеру између степена ангажовања САД у међународним преговорима и спремности да прихвате инструменте који из њих произлазе. Од најупечатљивијих примјера наводе се два: САД су учествовале у преговорима о стварању Међународног кривичног суда, али су одбиле да прихвате Статут (не само да га нису ратификовале, него су повукле већ стављени потпис)⁶¹; друго, њихово веома закаснило ратификовање добро познатих конвенција из области заштите и унапређења људских права (нпр. Пакт о политичким и грађанским правима, Конвенција против расне дискриминације), па и тада са озбиљним резервама, широко је критиковано. Жеља да се максимално заштити од слобода кориштења сопствене моћи учинила је од великих сила слабе мултилатералисте.“⁶²

Двоструки стандарди Сједињених Америчких Држава главна су карактеристика и политике која је вођена у вези са рјешавањем кризе у СФР Југославији 1992. до 1995. године, као и у СР Југославији 1999. године, гдје је обесмишљено право на самоопредјелјење народа и селек-

⁶⁰ Шире в. интернет, доступно на <http://www.advance.hr/vijesti/kraj-novog-svjetskog-poretka-i-svijet-nakon-njega/>, пристољено у августу 2014. године.

⁶¹ Овдје не можемо, а да се не присјетимо случаја када је Конгрес Сједињених Америчких Држава одбио да ратификује одлуку о приступању у Друштво народа послије 1919. године, упркос великом ангажману председника В. Вилсона (*Woodrow Wilson*).

⁶² Шире в. S. Halloway, *U.S. Unilateralism at the UN: Why Great Powers Do Not Make Great Multilateralists*, *Global Governance* 2000. p. 361.-381. Цитирано према О. Рачић цит. дј., стр 184.

тивно признавано методом сви могу само српски народ не може. Ова друга криза је окончана апсолутном негацијом међународног права и војном интервенцијом НАТО пакта на територији суверене и међународно признате државе. Хипокризија САД је постајала све више видљива у свим међународним кризама које су услиједиле. Међутим, значајно је нагласити да је још 2008. године када је сукоб у Грузији завршио, Буш упозорио Руску Федерацију да не признаје новонастале државне организације Абхазију и Јужну Осетију. Русија је учинила супротно и признала их. „Америчко обмањивање је завршило, њихов војни утицај поткопан је у рату против тероризма у Ираку и Афганистану. Након двије деценије у којима су САД опкорачиле свијет попут Колосуса, године неспорне америчке моћи су завршиле.“⁶³

Преостале двије чланице Савјета безбједности, Руска Федерација и Народна Република Кина, које нису чланице НАТО савеза, јачају у политичком, војном и свакако економском смислу, те све више захтјевају респектовање њиховог положаја у међународној заједници. Њихов положај и глас у Савјету безбједности ОУН, послје кризе деведесетих година прошлог вијека, данас све више добија на важности. Доказ у прилог овој чињеници приложен је у спољно-политичком дјеловању поводом избијања кризе у Сирији, која је прерасла у грађански рат 2012. године. Руска Федерација и НР Кина заједнички су уложиле вето, и то три пута на (три) Резолуције Савјета безбједности којима се намјеравала осудити Сиријска влада и обезбједити војна интервенција против Сиријске државе. Није ни потребно посебно наглашавати да су предлагачи резолуција биле државе – чланице НАТО савеза. Њихова спољна политика је од почетка конфликта у овој азијској држави изразито агресивна и у немалом броју случајева протуправна.⁶⁴ Међутим, овакво стање и прерасподјела политичке моћи у међународној заједници, иако краткорочно ствара какву-такву равнотежу, посебно је опасно, јер политички конфликти на

⁶³ S, Milne, *The End of the New World Order*, The Guardian, Article, 2012., шире в. интернет, доступно на: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/oct/19/new-world-order>; приступљено у августу 2014. године.

⁶⁴ „Амерички председник Барак Обама одобрио је употребу шпијунских летова изнад Сирије како би се прикупиле обавештајне информације о активностима ИСИЛ-а. Многи се слажу како је ово први конкретан корак који води према америчким ваздушним нападима у Сирији. Подсјетимо, сличан процес се десио и у Ираку – САД су прво почели са прикупљањем обавештајних података да би тада кренули са ваздушним нападима.“ Шире в. интернет, доступно на: <http://www.advance.hr/vijesti/osvrt-sad-mora-prihvatiti-postojanje-stvarne-anti-teroristicke-osovine-na-bliskom-istoku-i-shvatiti-da-je-medunarodni-zakon-vazniji-od-imidza-vlasti-u-washingtonu/>, приступљено у августу 2014. године.

међународном плану постају све директнији и отворенији. Политички запад с циљем остварења своје агресивне спољне политике у борби за доминацију у свијету све интензивније дјелује кршећи правила међународног права и као да нема намјеру да у томе посустане, док друге државе – центри моћи, као што су Руска Федерација и НР Кина и остали⁶⁵ предводници мултиполаризма имају све мање простора за дефанзиву.

Какву политику воде државе предвођене Сједињеним Америчким Државама, данас можемо примјетити и на примјеру Украјинске кризе у периоду 2013. и 2014. године и подршке политичког запада нелегално конституисаној власти у Кијеву, те протуправних аката које предузимају њихови дипломатски представници по питању војног сукоба на територији те земље. Оваква пракса се додатно компликује новим начинима дјеловања Руске Федерације и савезника, с друге стране, која је прочитала правила двојакних стандарда и све адекватније користи савремене методе и протумјере за заштиту и остварење својих интереса.⁶⁶ Проблем за међународно право лежи у томе што је, поред већ доказаних правних узурпатора – *violatores legis* у оквиру НАТО пакта, и РФ при заштити интереса, све вичнија у маркирању и мимикрији сопствених протуправних аката, на које је приморана због оваквог дјеловања политичког запада на међународном плану. САД су механизме за такво насилничко дјеловање суптилно дефинисале и поставиле на изразито етичким вриједностима, као што су морал, једнакост, људска права, хуманост итд. Практична узурпација ових начела, заправо доводи до стања потпуне правне несигурности, одстрањивањем међународног права – диспозитивних норми, оног што се не може – војно-технолошка надмоћ појединих држава остаје лимитирана једино политичком вољом, што је неизмјерљива пријетња по људски живот уопште. У том смислу, како то наглашава С. Аврамов „у савременој дипломатији људска права постала су елегант-

⁶⁵ Овдје мислимо на земље БРИКС-а; Бразил, Индија, ЈАР, али и на неке треће државе, као што су Аргентина, Мексико, Иран, и сл. а које заузимају све значајнији положај у међународним односима. Такође, не смије се знемарити данас специфична улога СР Њемачке, која је истовремено чланица и ЕУ и НАТО алијансе, али са све већим међународним утицајем и то аутономног (државног) карактера – независно од ове двије организације.

⁶⁶ Нпр. присједињење Крима Руској Федерацији спроведено је на основу воље народа изражене на референдуму, (што представља ваљан правни основ) међутим противно је Уставном поретку Украјине, при чему војно ангажовање руских војних јединица додатно усложњава процес присједињења. Аналогија са проглашењем независности тзв. Републике Косово недвосмислено постоји, а сценарио косовске независности писан је у Вашингтону. У таквој перспективи и условљености претходним прецедентом, РФ је управу.

на етикета за мешање у унутрашње ствари државе. Једна велика идеја стављена је у службу, текуће, често прљаве политике.⁶⁷

3. СУВЕРЕНОСТ ДРЖАВА И САВРЕМЕНИ ПОЛИТИЧКИ ИЗАЗОВИ

Међународно право које штити општи и трајни мир⁶⁸ И. Канта (*Immanuel Kant*) који је дао велики допринос за развој међународног организовања у свом есеју „О трајном миру“ – *Zum ewigen Frieden* из 1795. године заузевши становиште да је путем дугог поступка промјена могуће постизање општег и трајног мира, чији би врхунац, управо представљало стварање (европске) конфедерације слободних земаља⁶⁹ је издано и *ius ad belli* је постало хаотична свакодневница. Још од средине XX вијека трајни мир постаје баласт на путу ка остварењу хегемоније политичког Запада и на површини се јављају мултипликовани интереси и вриједности које би требало заштитити. Трајни мир, парадоксално, постаје баријера за флукуацију и умножавање капитала, при чему су се на првој линији удара Англо-америчког спољно-политичког иступања нашли, управо суверена држава и међународноправни поредак створен у плуралитету суверених држава. На тај начин, творци идеја транснационалности (које претендују да скрајну међународни систем и оправдају поредак без државе, те конституишу транснационализам), покушавају да на глобалном плану обезбједе слободан простор са што мање држав-

⁶⁷ С. Аврамов, цит., дј. стр. 314.

⁶⁸ Данас Европска унија, иако бременита (интеграционо, устројствено и институционално) потешкоћама, са највећим проблемима се сусреће на економском плану. С једне стране проблеми се јављају због институционалне структуре и јавних политика ЕУ, при чему су присутне сталне несугласице између појединих чланица у погледу разрјешавања кризе, што значајно продубљава кризу. На међународном плану, с друге стране, 25 година после пада Берлинског зида, од тада, прво, 1992. године формирана и у неколико наврата проширена ЕУ (28 чланица) сусреће се, како са потешкоћама у артикулацији, ангажовању и реализацији заједничке спољне политике, тако и са проблематичним концептом и механизмима америчког *Новог свјетског поретка* и деструкцијом у којем је и сама ЕУ (или само неке од држава-чланица) дјелимично учествовала. Европска унија као *sui generis* наднационална заједница држава (специфична међународна организација интегративног карактера), још увијек није способна у једном гласу да одговори на општу сложеност савремених међународних односа и праксу злоупотребе међународноправних правила.

⁶⁹ Међутим, друга половина XIX вијека доноси другачија схватања, при чему обезбјеђење трајног мира није једина вриједност и основа интегрисања. Манифестују се и други интереси и циљеви удруживања, првенствено политички и економски, за разлику од војних, који су до тада били у првом плану. Шире в, исто, стр. 89.

них прерогатива. У тој једначини држава и њена власт, народ и народна сувереност, или пак, грађанско друштво само угрожавају могућности за маневрисање (мулти)приватних анационалних корпорација (које за циљ имају, просто умножавање профита и дерогацију државе).

Савремена еволуција државе и промјене у њеном положају и надлежностима, свакако условљавају функционисање међународноправног поретка. На тај начин се, непосредно предодређује, како унутардржавни, тако и међународни амбијент, као и општи начин живљења и с тим у вези се и појам суверенитета и власти уопште, свакако мијења. Морамо посебно нагласити да евидентни проблеми у вези са савременом државом, те сувереношћу у XXI вијеку могу имати знатне посљедице и бити од већег значаја за теорију међународног права него што то јесу били у прошлом вијеку за теорију државе уопште. Иако можемо говорити о (под) системима унутар државних граница, или пак, асиметричности међународног система координације и међудржавним односима, *Монистичка теорија* међународног права у ово савремено доба посебно је актуелна, јер су међународно и унутрашње право готово интегрисани у јединствен правни систем. У складу с тим, унутардржавне промјене могу условити развој догађаја на међународном плану, такође процес се може одиграти и *vice versa*. Може се рећи да савремена теорија и пракса усваја појам суверенитета ограниченог на међународном плану правилима међународног права. У том смислу дефинисан је појам суверенитета у савременој јуриспруденцији, пракси међународних организација и доктрини.⁷⁰

Дакле, суверенитет као *главни* елемент државе, иако данас у многоме дугачије поиман од оног Боденовог, дискредитован пост-хладноратовским дешавањима, још увијек остаје препознат, и у првим десетљећима XXI вијека као атрибут државе, тј. њене власти и независности. Ипак, у сврху остварења политичких циљева, али и због реалности међународних односа које је донијела интернационализација, пронађен је *modus operandi* за додатно условљавање и дефинисање државне структуре, по раније утемељеном обрасцу пробијања квалитета елемената државе, тј. државности, који је често оспоравао сувереност као прихваћени атрибут власти. С обзиром на реалитет који подразумеива још многе друге сегменте државности, поред суверенитета, неопходно је да се вратимо теорији. Наиме, у правној науци све више је присутна теза, утемељена на основу *Конвенције о правима и дужностима држава* из 1933. године, према којој, поред наведених, постоји и међународно признање, тј. способност за одржавање међународних односа као четврти елемент држа-

⁷⁰ Шире в. С. Аврамов - М. Крећа, *Међународно јавно право*, Београд, 2011.

ве.⁷¹ Овде је ријеч о међународноправној димензији државности уопште, при чему се неминовно отвара питање ефективног постојања државе, с једне, и постојања државе као субјекта међународног права, с друге стране, о чему ће више ријечи бити у наставку рада.

Наиме, не можемо као свјесна бића и припадници колективитета, који представљају чланство међународне заједнице држава прихватити да, на уштрб сопствене процјене квалитета опште, или пак конкретне државне структуре, негирамо постојање некога, према природном праву једнаког нама. Стога, признање одређене државне заједнице не може потврдити, или пак, непризнање негирати постојање организоване власти коју подржава стално становништво и која темељи суверенитет на конкретној територији, јер само они могу конституисати елементе државности оригинарним путем. Све друго, извана успостављено, представља зависна правна лица слична државама – неопротекторате.

У складу са наведеним уобичајено је да се и данас у у теорији државе и права наводе елементи државе, а то су територија, становништво и власт. Узима се да без њих држава не постоји; нека јавна власт која не би располагала одређеном територијом не би се могла сматрати државом. Ипак, пракса међународних односа као и слободно тумачење општих норми међународног права, које и данас непотпуно регулишу ову област, показала нам је, у периоду XX вијека, немали број случајева који се могу одредити као противрјечности постојања државности и њених елемената, а за које се сматрало, од стране великих држава, да завређују статус међународно признатих држава, упркос томе што не посједују основне елементе. У првим деценијама XXI вијека овакво дјеловање спољне политике, на првом мјесту Сједињених Америчких Држава, али и других актуелних сила првог реда⁷² још је интензивније, с тим што је приступ, знатно суптилнији, јер се на стварање нових држава и промјену суверенитета на одређеној територији дјелује и изнутра, методама мирних револуција. Тако, наизглед дјелује да је воља народа довела до промјене државног уређења, облика владавине, облика политичког уређења, или пак, суверенитета над одређеном територијом. У војном смислу директна повреда суверенитета и територијалног интегритета

⁷¹ Наиме, чланом 1. Конвенције о правима и дужностима држава из Монтевидеа, у оквиру Конференције Америчких држава дефинисано је да: „Држава као личност међународног права мора да посједује следеће квалификације: а.) стално становништво; б.) одређену територију; ц.) ефективну власт и д.) способност да уђе у односе са другим државама“. Енгл. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*, Конвенција је потписана 26. децембра 1933. године у Монтевидеу, Уругвај.

⁷² Овде мислимо на Велику Британију, Њемачку, Холандију, Турску и друге савезнике у оквиру НАТО пакта, али и на Руску Федерацију и њене савезнике с друге стране.

државе ставља се под плашт ослобођења народа (од његове-сопствене тираније) и то војним агресијама, које су у демократском духу запада и формулисане, под кодним називима нпр. операција *Милосрдни анђео* у СР Југославији и операција *Слобода Ираку*, те операција *Трајна слобода*, у Афганистану. Неопротекторати настају, најчешће као резултат ове друге - војне методе међународног утицаја.

Сједињене Америчке Државе, уз подршку савезника и данас узимају себи за право да, у складу са својом политиком прекрајају границе и успостављају нове државотворне ентитете, једноставно зато што, с једне стране, не постоји *Ius Cogens*, тј. међународноправне норме које би то забраниле и дефинисале санкцију, те с друге стране, не постоји артикулисана политичка воља и реална моћ која би то могла спријечити. Такође, овдје морамо нагласити да „планетарна мрежна власт себи не поставља задатак непосредног колонијалног освајања – напосто се различите зоне укључују у општи систем атомске безбедности, систем слободног тржишта и несметане циркулације информација.“⁷³ Из тог разлога се, нарочито у међународним односима суверенитет релативизује, па чак и обесмишљава, доводећи се у везу са економском независношћу, капиталом, војном моћи, или пак нуклеарном силом. Иако сам појам суверенитета нема никакве семантичке и теоријско-логичке везе са овим категоријама, реалност међународног живота инспирисала је доктрину да скује термине као што су економски суверенитет, војни суверенитет, те нуклеарни суверенитет, иако их је теоријски, или пак правно-философски веома опасно доводити у везу са сувереношћу државе.⁷⁴

На крају, може се рећи да је „суверенитет једна историјска категорија. Он је израз идеје супрематије државе према идеји супрематије

⁷³ Шире в. А. Дугин, *Геополитика постмодерне*, Београд, 2009. стр. 49.

⁷⁴ Опасност постоји већ на првом кораку, јер свака држава у међународној заједници тежи ка признању и једнакости у односу на друге државе. Простим логичким размишљањем, све оне државе које не посједују нпр. нуклеарно наоружање нису суверене, а без суверености не могу бити ни једнаке, нити равноправне, из тог разлога могу се одређити за развој нуклеарног програма који би им обезбједио претходно наведене квалитете. Примјер којим бисмо потврдили овакво схватање можемо пронаћи у односу Индије и Пакистана и данас ситуације са Ираном. Што само може довести до повећања нуклеарног арсенала у свијету, са пријетњом разарања највећих размјера. У економском смислу трендирање суверенитета као економске категорије (што посебно пропагирају англо-саксонски писци, за шта се проналази теоријско упориште у тези о неприкосновености својине и концепту располагања ресурсима) могло би довести до интегративног нестанка државних тржишта, као што је то *de facto* у Европској унији, или пак, до масовног затварања тржишта држава и изолације, с циљем заштите сопствене привреде, што би могло произвести изузетне проблеме на глобалном плану.

цркве“, како то истиче М. Владисављевић.⁷⁵ Но, може ли се прихватити и његов став да „та идеја државне супрематије, ако је имала свој смисао онда, данас га нема? Данас је она побеђена новим друштвеним концепцијама које неоспорно утврђују један идеалитет социјалне заједнице, препорођене у току три последња века“.⁷⁶ Међутим, да ли је побјеђена? Број држава у свијету се постојано увећава. Долази до значајних промјена како унутар тако и између држава. Такође, не постоји јединствен (свјетски) тренд према којем се држава и њен међународни живот мијења, јер у различитим дијеловима планетарне међународне заједнице, истовремено долази до, интегрисања и све ближе међудржавне сарадње, с једне стране и дезинтеграције, те ескалације сукоба и подизања државних граница, с друге стране. Из тог разлога су значајне ријечи Генералног секретара ОУН, Б. Б. Галија (*Boutros Boutros Ghali*) које је изговорио у свом инаугурацијском говору и најавио да ће Организација Уједињених Нација до 2050. године бројати око 400. држава-чланица.⁷⁷ Међународни живот већ је ушао у период, до сад незабилежене динамике која карактерише све процесе који се одвијају у свијету. „Уситњавање великих и ново глобално повезивање малих: то је образац најновијих промена на светској сцени у, тој великој *шаховској табли*.“⁷⁸

4. ЗАКЉУЧАК

О суверености и независности држава и данас је јако тешко говорити. Присутством у међународној заједници државе су се одрекле доброг дијела своје основне суверености. Оне су то урадиле и прије манифеста коминтерне и (свих) револуционарних интернационала, те савременог евро-америчког хегемонизма и глобалних притисака транснационалних тенденција и то уређујући односе *inter se* са сусједним, цивилизацијски блиским државама, закључујући билатералне или трилатералне уговоре којима су преузимале одређена права и међудржавне обавезе. Циљ је био мирнодопско остварење интереса који превазилазе државне границе.

Међутим, начело суверености, одређено Повељом ОУН и дефинисано сљедбеним конвенцијама у том смислу, данас дјелује анахроно

⁷⁵ М.Владисављевић, *Држава и међународна заједница*, Београд, 1934, стр.118, при чему аутор наводи да је једини разлог због кога се овај појам и данас одржава јесте свакако политичке природе. Државе тиме, у једном чисто политичком смислу, обележавају своју независност и своју самосталност.

⁷⁶ Исто

⁷⁷ Цитирано према Д. Митровић исто, стр. 74.

⁷⁸ Шире в. З. Бжежински, *Велика Шаховска табла*, Подгорица-Бања Лука, 2001.

јер је ерозија државног суверенитета почела са првим модерним међу-државним уговором међународног јавног права. У модерном свијету, уставноправни поредак се усклађује са међународним. Међутим, одустајање од устава није исто што и његово интернационализовање, што је покушано у оквиру Европске уније од 2004. до 2007. године,⁷⁹ без значајног успјеха, јер интеграција држава без ваљаног правног основа и безусловно напуштање уставноправног поретка, ма какав (изванправни) транснационали колективни систем вриједности (униполарне апсолутне моћи, апсолутне колективне моћи, равнотеже моћи, солидарних интереса, националног идентитета, партикулације волунтаризама, универзалних вриједности, итд.) постојао изван правних оквира, без сумње води у анархију Дигијевских заблуда, а опет бремениту Хобсовим страховима – ескалацију рата свију против свих, и то универзалних размјера, са тзв. нуклеарним суверенитетом појединих.

С друге стране, независност, која је опет условљена сувереношћу и обратно, још је више доведена у питање.⁸⁰ Даљом разградњом суверености, независност постаје феноменолошки атрибут државе који можемо посматрати само у прошлости. Данас држава, иако је загарантовано и забрањено мијешати се у унутрашње послове од стране друге државе, готово ни по ком основу није независна, изузев по декларативно израженој националној, или некој другој идентификацији, као и њеним симболима. Такође, „још колико јуче оперисали смо појмовима као што су *прогрес*, *државни суверенитет*, *логика историје*, *прогресивни развој*, итд. У освит XXI вијека видимо да се прогрес у једној области лако може комбиновати са регресом у другој у оквиру једног те истог друштва и да постоје државе без суверенитета, а историја скреће са свог наводно очигледног курса за 180 степени. Мора се преиспитати скоро све што је колико јуче било очигледно,⁸¹ на то нас тјера данашња реалност (међународног) живота.

Политички прагматизам, не само држава западне хемисфере, и то изигравањем међународноправног поретка кроз војне интервенције и кршење права на сувереност, мора бити ефикасно забрањен међународним правом. Не силом против силе. Не монополом принуде. Не управљањем

⁷⁹ Повеља ОУН која се колоквијално назива Уставом међународноправног поретка, иако садржи елементе који би рго *future* могли довести до надоградње, или искуствено ударити темељ за формирање некакве свјетске државе држава, она представља мултилатерални уговор јавног карактера склопљен између суверених држава.

⁸⁰ Ако кажемо да је ријеч о сувереној независности, онда се независност (у данашњем времену) губи још прије суверености.

⁸¹ Шире в. А. Дугин, цит. дј., стр. 53.

јаког над слабим. Не остварењем интереса мултинационалних компанија и капитала. Не формирањем неопротектората и успостављањем зависности. То се мора десити снагом међународног права, а то је једино могуће: 1. поштивањем позитивноправних (међународно прихваћених) норми – *Ius Cogens*; 2. (даљом) међународном институционализацијом прокламованих универзалних вриједности како регулативног, тако и извршно-контролног карактера, уз обезбјеђење поштовања појединачних (државних) тековина и поредака; 3. ревидирањем механизма обавезивања и ступања на снагу међународноправних докумената код којих су присутни проблеми у вези опште примјене правила и 4. узајамном контролом и поступањем у доброј вјери – *bone fides*.⁸² Једино на овај начин може доћи до изградње међународне правне свијести, која, како је то нагласио Ђ. Тасић једина може довести до међународне солидарности између држава и одржања мира и безбједности у свијету.⁸³

Међународни модел је модел међународног права које каналише моћ и употребу силе, обезбјеђујући контролу над доношењем одлука на универзалном нивоу, поштивајући сувереност државе у оном оквиру у којем је она вољна да га задржи, или пак да га пренесе на неки савез држава, ограничавајући капацитет универзалне организације за наметање одлука другима. Ми јесмо и чинимо човјечанство и међународна заједница, да би постојала, мора наметнути оквире и основне принципе понашања, али не мора и не смије угрожавати (уништавати) све оне који имају жељу да задрже основне елементе вриједности унутрашњег система и државноправног поретка, који их чине ониме што јесу. Питање независности је готово беспредметна расправа, али државна сувереност представља много више од прости дерегулације, јер без здраве националне државе и њеног суверенитета не може постајати међународно признат данашњи систем координације, нити било какав супранационални суверенитет који би државе међусобно могле створити, али ни међународноправни поредак уопште.⁸⁴ На почетку XXI вијека држава се

⁸² Међународни (правни) модел функционалности нити је модел анархије који би нас довео до тоталног сукоба и вратио ствари на почетак, *restitutio in integrum*, нити је модел ауторитарног иступања националних држава у рововском рату, нити је универзални хаос трансационалног права, или пак, свјетске владе, који би нас одвео у посљедњи стадијум капиталистичке похлепе – пропаст свих зарад новца неколицине и деинституционализације свјетских размјера.

⁸³ Ђ. Тасић, цит. дј.

⁸⁴ Транснационализација, уз потпуно укидање државе, би значила повратак на Хобсовско природно стање ствари у оквиру којег влада *pat suis против свију*, с тим што би то природно стање и рат у њему, кроз савремену праксу и тенденције било, у правом смислу универзално, тј. глобално, а због технолошке моћи и цивилизацијски фатално.

налази између међународног права које штити суверенитет као трајну категорију и воље малог броја *јаких држава* које имају за циљ да сувереност дефинишу према сопственој мјери, при чему не смијемо занемарити знатан утицај међународних невладиних организација и мултинационалних компанија на ове односе. Концепција транснационалности наспрам система међународне сарадње само је једна од парадигми које у данашње вријеме државу одређује као тековину модерне.

Без обзира на актуелне тенденције у међународној заједници државе су још увијек најзначајнији субјект међународног права и, без њих у данашњим околностима би могао постојати само глобални хаос уз апсолутну превласт капитала. Међутим, нестанак држава како би се створио супранационални организам – једна *супер држава*, или пак, децентрализована свјетска заједница у којој господари капитал у зачетку представља *nonsens*. То би, у случају првог, значило да државу, која се проглашава лошим начином организовања човјека, супституишемо још горим тоталитетом, глобалним Левијатаном, а у случају другог, то радимо да би се обезбједила владавина капитала који у транснационалној сфери, ствара још веће разлике између људи, и то према финансијској снази, практично поништавајући начело једнакости. Човјечанство је још увијек далеко од стања у коме би државу могли прогласити превазиђеном правно-политичком организацијом, с циљем стварања нових универзалних вриједности и општег поретка у чијем основу би непосредно био појединац.

ЛИТЕРАТУРА

1. F. Neumann, *Rechtsstaat, Gewaltenteilung und Sozialismus*, Frankfurt, 1978.
2. G. Simmel, *Zur Philosophie der Kunst*, Postdam, 1922.
3. H. Heller, *Staatslehre* 6., Tubingen, 1983.
4. J. Bodin, *Le six livres de la republique*, Paris, 1576. I
5. J. J. Mearsheimer, *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault, The Liberal Delusions That Provoked Putin*, Foreign Affairs, Article, 10/14, 2014.
6. J. Locke, *Two Treatises of Government*, II
7. R. Higgins, *The New United Nations and Former Yugoslavia*, International Affairs, vol. 69., no. 3, 1993.
8. S. Milne, *The End of the New World Order*, The Guardian, Article, 2012.
9. S. Halloway, *U.S. Unilateralism at the UN: Why Great Powers Do Not*

- Make Great Multilateralists*, Global Governance 2000.
10. Thomas G. Weiss, *The UN and Civil War at the Down of the Twenty First Century – The UN and Civil War*, London, 1995.
 11. V. J. Maritain, *Џовјек i држава*, Zagreb, 1992.
 12. А. Дугин, *Геополитика постмодерне*, Београд, 2009.
 13. В. Ђ. Деган *Међународно право*, Ријека, 2000.
 14. Г. В. Ф. Хегел, *Основне црте филозофије права*, Сарајево, 1964.
 15. Г. Вукадиновић у *Теорија државе и права I*, Нови Сад, 2006,
 16. Д. Врбан, *Држава и право*, Загреб, 2003.
 17. Д. Лапаш, *Међународне невладине организације као субјекти међународног права*, Загреб, 1999.
 18. Д. М. Митровић, *Држава, право, правда, правници*, Београд, 2009.
 19. Ђ. Тасић, *Међународна правна свест*, Београд, 2002.
 20. Е. В. Спекторски, *Држава и њен живот*, Београд, 2000.
 21. Ж. Ж. Русо, *Друштвени уговор*, Београд, 1949.
 22. З. Бжежински, *Велика Шаховска табла*, Подгорица-Бања Лука, 2001.
 23. З. Бжежински, *Америка – Кина и судбина света, Стратешка визија*, Београд, 2013.
 24. К. Офе *Модерност и држава*, Београд, 1999.
 25. Љ. Тадић, *Филозофија права*, Београд, 1996. стр
 26. М. Бартош, *Међународно јавно право*, Београд, 1954.
 27. М. Владисављевић, *Држава и међународна заједница*, Београд, 1934.
 28. М. Милојевић, *Интернационализам и пацифизам Ђорђа Тасића*, Београд, 2002.
 29. Н. Кеџмановић, *Политика, држава и моћ*, Београд, 2010.
 30. О. Мандић и С. Сокол, *Држава*, Загреб, 1977.
 31. О. Рачић, *Уједињене нације између моћи и права*, Београд, 2010.
 32. Р. Етински, *Међународно јавно право*, Нови Сад, 2010.
 33. Р. Купер, *Распад нација*, Београд, 2007.
 34. С. Аврамов, *Постхеројски рат запада против Југославије*, Ветерник, 1997.
 35. С. Савић, *Важење и ефикасност права, позитивитет права и ступање на снагу правних аката*, Правна ријеч, 35/13, Бања Лука 2013.
 36. С. Савић, *Основне права*, Бања Лука, 2005.
 37. Т. Хобс, *Левијатан*, Београд, 1961.
 38. Ф. Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, Подгорица, 2002.
 39. Ф. Х. Хинсли, *Сувереност*, Београд, 2001.
 40. Х. Келзен, *Општа теорија права и државе*, Београд, 1951.

ДОКУМЕНТИ

1. *Повеља Организације Уједињених Нација* енгл. *Charter of the United Nations*
2. *Конвенција о правима и дужностима држава из Монтевидеа*, енгл. *Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*
3. *Декларација Генералне скупштине ОУН у Складу са Повељом* енгл. *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*,

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. <http://www.advance.hr>
2. <http://www.theguardian.com>
3. <http://www.ius.bg.ac.rs>
4. <http://www.un-documents.net>
5. <http://www.foreignaffairs.com/articles>
6. <http://geopolitika.org/>
7. <http://www.academia.edu/>
8. <http://www.diplomacy.bg.ac.rs/medjunarodna.htm#thumb>